

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

НАСТУПНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

О. БІЛОЦЕРКІВЕЦЬ

Україна переживає часи стрімких змін, йде переважання системи освіти. Сучасний стан освітньої галузі в державі характеризується пошуком шляхів актуального реагування на зміни в суспільному просторі. Питання навчального, організаційного та методичного забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою ніколи не втрачають своєї актуальності. Сьогодні, в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа», упровадження нових Державного стандарту дошкільної освіти (Базового компонента дошкільної освіти) та Державного стандарту початкової освіти особливої актуальності набувають такі вектори забезпечення наступності щодо:

- застосування форм, методів та прийомів, освітніх технологій і практик;
- збереження фізичного та психічного здоров'я дітей;
- соціального та емоційного розвитку дошкільників і молодших школярів;
- використання в освітньому процесі ЗДО і школи дитячої гри та ігрових форм і методів навчання;
- навчання дітей з особливими освітніми потребами (у тому числі й обдарованих дівчаток та хлопчиків) тощо.

Перехід між закладом дошкільної освіти і школою має бути поступовим, оскільки діти мають пройти період адаптації. Адаптація дитини буде значно легшою, якщо у перші роки навчання в школі будуть продовжувати та підіймати на інший рівень ту діяльність, яка була в дитячому садку. Наступність в освіті означає збереження основних видів діяльності дітей дошкільного віку в початковій школі, зокрема: спілкування; ігри; рухова активність; пізнавальна діяльність; засвоєння господарсько-побутових навичок;

ліплення, малювання, аплікація, конструювання, слухання музики, спів, хореографія, театральна діяльність.

Педагоги дошкільної освіти мають бути ознайомлені з програмою початкової школи та вводити у свої заняття навчальні елементи, які підготують дітей до 1-го класу. Вчителі початкових класів також мають знати дошкільну навчальну програму, щоб використовувати її складові в адаптаційний період.

Наступність – це дидактичний принцип забезпечення передумов до шкільного навчання. Суть наступності як загальнопедагогічного методу: педагоги допомагають дитині підготуватися без жодних негативних наслідків для її психіки до навчання в школі. [10]

Дошкільна і початкова освіта – перші суміжні ланки освіти. Змістові, організаційні та методичні питання забезпечення якості здобуття освіти дітьми в закладах дошкільної освіти й у початковій школі завжди перебувають у центрі уваги науковців, педагогів-практиків, практичних психологів, адміністрації закладів освіти, інших освітян. Упровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» стало підґрунтям для забезпечення на новому рівні наступності й перспективності між дошкільною та початковою освітою.

Розроблення Державного стандарту початкової освіти й нової редакції Базового компонента дошкільної освіти відбувалося на концептуальних засадах, що мають багато спільного (ціннісні орієнтири, серед яких – визнання цінності дитинства; повага до дитини, визнання унікальності й обдарованості кожної дитини; зміцнення та збереження фізичного, психічного і соціального здоров'я тощо; організація освітнього процесу із

застосуванням діяльнісного підходу; використання ігрових технологій розвитку, навчання й виховання дошкільників і молодших школярів; формування в здобувачів дошкільної та початкової освіти ключових компетентностей; здійснення педагогічного партнерства).

Провідні види діяльності дітей старшого дошкільного віку (спілкування, гра, рухова, пізнавальна, господарсько-побутова, художньо-естетична) розвиваються та змістовно збагачуються під час навчання в початковій школі. Основою формування ключових компетентностей дітей у початковій школі є базові якості особистості дитини, набуті в період дошкільного дитинства.

Проте наступність у роботі ЗДО та початкової школи-це не тільки наступність у загальних підходах, цінностях і принципах. Вона повинна прослідковуватися у змісті, методах, формах, основних аспектах розвитку особистості дошкільника та молодшого школяра. Тому важливим є збереження основних видів діяльності дітей дошкільного віку в початковій школі, особливо у першому класі, як-от: ігри, спілкування, рухова активність, пізнавальна, художня тощо. Вихователі закладів дошкільної освіти мають бути ознайомлені зі змістом, формами і методами роботи в початковій школі та вводити у свої заняття навчальні елементи, які підготують дітей до першого класу.

Важливою умовою забезпечення якості дошкільної та початкової освіти є високий рівень професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти, вчителів початкових класів, зокрема їх предметно-методична й організаційна професійні компетентності, уміння адаптувати й коригувати зміст навчання відповідно до запитів здобувачів освіти, дотримуватися принципів наступності та перспективності в розвитку й навчанні дошкільників і молодших школярів, готовність працювати над власним професійним розвитком. Воєнний стан в Україні змінив життя наших дітей, багато з яких пережили чимало кризових ситуацій. Психологічні травми, неможливість навчатися безпосередньо в закладі освіти, дистанційний формат занять та уроків-великі труднощі для дітей дошкільного й молодшого шкільного віку.

Без професіоналізму вихователів або вчителів, їх здатності організовувати й здійснювати дистанційне навчання, урахувати в освітньому процесі вікові та індивідуальні особливості дітей, без ефективного педагогічного партнерства з

батьками майбутніх першокласників і учнів початкових класів неможливо забезпечити адаптацію дітей до навчання в 1-му класі, формувати вміння та навички в здобувачів освіти в умовах дистанційного навчання відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти/ Державного стандарту початкової освіти.

Війна не зупинила інноваційні пошуки вихователів і вчителів. Виходячи з вимог часу й актуальності забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти, для реалізації завдань підготовки дитини до школи, її адаптації до нових умов навчання, виховання та розвитку, як гаранту забезпечення неперервності здобуття дитиною освіти, готовності до Нової української школи, колектив закладу проводить поглиблену роботу в напрямі «Забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою для досягнення цілісного розвитку особистості, неперервності здобуття знань в умовах реалізації Нової української школи». Наступність необхідна для створення єдиного освітнього процесу, який логічно продовжується від дошкільного підрозділу до ліцею, що допомагає дитині досягти цілісного розвитку особистості.

Історичні аспекти проблеми наступності представлені ідеями науковців класичної педагогіки (А. Дістервег, Я. Коменський, Й. Песталоцці, К. Ушинський). Засновники дидактики Я. Коменський та Й. Песталоцці надавали неабиякого значення проблемі наступності. У книзі «Велика дидактика» Я. Коменський звертав увагу на те, що з самого початку слід дати основи загальної освіти, тобто розподілити навчальний матеріал так, щоб наступні заняття не вносили нічого нового, а являли собою лише деякий розвиток здобутих знань у їх подробицях. Він вважав, що все, що відбувається в природі, має свої ступені і кожний з цих окремих ступенів потребує для себе певного часу і не тільки часу, а й поступовості, і не тільки поступовості, а й незмінного їх порядку. «Коротко, як у природі все зчіплюється одне з одним, так і в навчанні треба пов'язувати все одне з одним саме так, а не інакше. І коли все це робиться закономірно, в порядку поступовості, то в справі будуть удачі і навряд чи може бути невдача. Вся сукупність навчальних занять повинна бути старанно поділена на класи так, щоб попереднє завжди відкривало дорогу наступному і освітлювало йому путь» [4, с. 120-121].

Учений вважав, що все наступне повинне спиратися на попереднє та все, що пов'язане між собою, повинне бути пов'язане постійно. За його словами «Природа безупинно йде вперед, ніколи не

зупиняється, ніколи не береться за нове, залишаючи почате, але продовжує те, що було почате раніше, розширяє його й доводить до завершення. Всі заняття повинні організовуватися так, щоб наступне завжди ґрунтувалося на попередньому, а попереднє зміцнювалося наступним» [4, с. 133-146].

С. Русовою визначене перше педагогічне дидактичне правило, що розкриває один із шляхів реалізації наступності: «Завжди нове давати у зв'язку зі старим, але треба бути обережним, бо є ризик, що старе – недостатньо усвідомлене; щоб не доводилося ґрунтувати шкільне навчання на занадто вбогому фундаменті неясних думок» [8, с. 193].

Наступність як засіб розв'язання багатьох освітніх проблем розглядав В. Сухомлинський. Одну з умов вирішення проблеми на-ступності він вбачав у організації відповідної роботи педагогів закладу дошкільної освіти і школи. Він зазначав: «За рік, який передує навчанню у школі, необхідно педагогу пізнати кожну дитину, вивчити індивідуальні особливості її сприймання, мислення і розумової праці» [11].

«При цьому, – стверджував В. Сухомлинський, – залишається невирішеним питання: коли найбільш доцільно починати навчання грамоти – тоді, коли дитина сіла за парту і стала учнем першого класу, чи, може бути, трохи раніше, в дошкільні роки» [11].

Щодо змісту наступності педагог дотримувався такої думки: «Школа не повинна вносити різкого перелому в життя дітей. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує сьогодні робити те, що робила вчора. Нехай нове з'являється в її житті поступово і не приголомшує нових вражень» [11, с. 92-93].

У педагогічній спадщині В. Сухомлинського знаходимо цінні вказівки щодо реалізації принципів наступності й перспективності дошкільної і початкової ланок освіти. Особливо акцентує учений на підготовці майбутнього вчителя до роботи з першокласниками. Педагог наголошував на особливій відповідальності вчителя початкових класів за всю подальшу шкільну долю учнів. Задля цього, зазначав він, потрібно забезпечити безкризовий літичний адаптаційний період дитини в перші місяці навчання у школі. За словами вченого, не повинні стояти осторонь і батьки. Якщо дитина не відвідує дошкільний заклад, батьки повинні підготувати дітей до школи, і вчитель повинен їм допомогти в такій передшкільній підготовці.

Сучасні дослідження проблеми наступності і

перспективності між дошкільною та початковою ланками освіти стосуються забезпечення всебічного розвитку старших дошкільників як передумови їх успішної адаптації до школи [7].

Сучасні науковці А.Богущ, Т.Степанова схиляються сьогодні до думки про необхідність розробки наскрізних програм навчання й виховання дітей, спрямованих на проектування цілісної спільної діяльності дитини і дорослого (мовленнєвої, навчально-пізнавальної, ігрової, комунікативної, рухової тощо), яка орієнтована на зону найближчого розвитку дитини з урахуванням специфіки діяльності, що засвоюється. Притому в змісті програм повинні передбачатись можливості формування мотиваційної сфери дошкільника і молодшого школяра, психічного і соціального розвитку дитини тощо [10].

«Наступність в роботі дитячого садка та початкової школи – це не тільки традиційна наступність у змісті, методах, формах і прийомах, але це, перш за все, – бачення та реалізація наступності в лініях, основних аспектах розвитку особистості дошкільника та молодшого школяра» [10, с. 73].

За А. Богущ дошкільний вік є таким, коли формуються найважливіші риси майбутньої особистості:

- формування комунікативних умінь;
- ставлення до довкілля, до дорослих, ровесників;
- емоційно-моральна сфера;
- здатність до співчуття тощо.

Незважаючи на це, наступність у дошкільній та початковій освіті не має розглядатися як підготовка дитини до навчання. Учителі молодших класів мають уважно вивчити форми та методи роботи у дошкільних закладах, щоб зробити перехід дітей від дошкільного закладу до школи «м'якшим», дати їм можливість швидше адаптуватися до нових умов, зважаючи на те, що психологічні відмінності між дітьми шестирічного і семирічного віку є незначними. Повноцінна підготовка дитини до школи передбачає розв'язання багатьох завдань, пов'язаних з емоційно-особистісним, пізнавальним і художнім розвитком, формуванням комунікативних навичок, укріпленням здоров'я дитини тощо [2].

Варто поділитись досвідом процесу забезпечення і дотримання принципів наступності та перспективності дошкільної та початкової загальної освіти у Миколаївському закладі дошкільної освіти (ясла-садок) «Веселка» Миколаївської селищної ради Сумської області та Миколаївського ліцею Миколаївської селищної ради Сумського району Сумської області з колегами.

Перш за все, було окреслено напрямки роботи:

1. Узгодження мети на дошкільному та початковому рівнях навчання.

Метою дошкільної освіти є всебічний гармонійний розвиток дитини, визначений Базовим компонентом дошкільної освіти у відповідності з потенційними віковими можливостями і специфікою дитинства як самооцінного періоду життя людини.

Мета освіти в початковій школі – продовжити всебічний загальний розвиток дітей з урахуванням специфіки шкільного життя поряд з освоєнням найважливіших навчальних навичок у читанні, письмі, математиці тощо. Як у дошкільному закладі, так і в школі освітній процес повинен бути спрямований на становлення особистості дитини: розвитку її компетентності (комунікативної, інтелектуальної, фізичної), креативності, ініціативності, самостійності, відповідальності, довільності, волі і безпеки поведінки, самосвідомості і самооцінки.

2. Удосконалення освітнього процесу у дошкільній та початковій ланках:

– відмова від регламентованого навчання в ЗДО (заняття проводяться в переважній більшості на килимку, діє правило «вільної руки» для тих, хто бажає висловити власну думку);

– забезпечення рухової активності дітей в умовах дошкільного закладу та школи (заняття з фізичної культури у залі, на вулиці, під час прогулянок та позакласної роботи);

– взаємозв'язок занять з повсякденним життям дітей, їх самостійною діяльністю (ігровою, художньою, конструктивною тощо);

– створення розвивального предметного середовища (в дошкільному закладі та початковій школі);

– застосування у роботі методів, що сприяють активізації у дітей мислення, уяви, пошукової діяльності, використання ігрових прийомів навчання;

– створення емоційно-значимих ситуацій, умов для самостійної практичної діяльності.

Важливим засобом забезпечення наступності та перспективності між дошкільною та початковою ланками освіти є створення і реалізація єдиної, динамічної, перспективної системи конструктивних дій, спільних для керівників, педагогічних працівників та батьків і спрямованих на розвиток, виховання і навчання старших дошкільників та молодших школярів. Для сталого функціонування такої системи важливо налагодити взаємодію між закладами освіти, що й

було зроблено між зазначеними вище ЗДО та Миколаївським ліцеєм, на основі укладення угоди про співпрацю. У ній визначені основні завдання роботи, а саме:

– забезпечення психологічної готовності дітей до навчання у школі та створення сприятливих психолого-педагогічних умов для успішної адаптації першокласників до шкільного життя;

– створення сприятливих умов для розвитку, виховання та навчання дітей, організація їх діяльності з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей кожної дитини;

– проведення спільних заходів з метою підвищення фахової майстерності педагогічних працівників та поглиблення дитячих інтересів до життя у школі;

– консультування батьків з питань соціальної адаптації дітей до умов шкільного життя.

Школа має знати, що сформував дитячий садок у свідомості дітей, у їхній поведінці, й поводитися з досягненнями дошкільного дитинства, як із «коштовним матеріалом», шукати і знаходити в них потрібне. З цією метою на початку нового навчального року проводяться спільні наради вчителів та вихователів дітей старшого дошкільного віку, під час яких зусилля присутніх направлені на складання плану спільних заходів.

Вся спільна робота розподілена за чотирма розділами: організаційно-педагогічна включає в себе:

– забезпечення відповідного предметно-розвивального середовища;

– проведення спільних заходів, екскурсій, свят та розваг;

– методична – проведення спільних нарад, засідань, круглих столів, дискусій, психолого-педагогічних консилиумів з питань організації освітнього процесу в ЗДО та початковій школі, забезпечення наступності та перспективності двох ланок освіти, готовності старших дошкільників до навчання в школі та моніторингу успішності першокласників (випускників ЗДО);

– психодіагностична та корекційно-розвивальна передбачає:

– проведення психодіагностичної роботи, спрямованої на виявлення рівня та особливостей розвитку дітей, їх готовності до навчання в школі;

– моніторинг динаміки розвитку учнів-першокласників (розв'язання проблем адаптації до шкільного життя);

– робота з батьками: – забезпечується проведенням різних видів анкетувань задля визначення рівня готовності дітей до навчання у школі, оформлення

інформаційних стендів, консультуванням батьків майбутніх першокласників та проведенням батьківських зборів спільно з вчителями початкової ланки. Організуючи роботу з дітьми, використовуємо різноманітні форми проведення занять. Дуже цікавими та захоплюючими для дітей є екскурсії до школи. У плані заходів протягом року передбачено п'ять таких екскурсій, які включають відвідування шкільної бібліотеки, їдальні, спортивної зали, шкільного стадіону та класів. Це не тільки дає змогу малечі ознайомитися зі шкільними приміщеннями, а й допомагає підвищити рівень мотиваційної готовності дошкільнят до навчання у школі.

Вчителі початкової ланки, вихователі, а також учні старших класів залучають дітей старшої групи закладу дошкільної освіти та першачків до різноманітних заходів.

Дуже важливою та значимою є плідна співпраця вихователів закладу дошкільної освіти та вчителів початкових класів ліцею. Під час проведення спільної педагогічної ради «Відповідність між Базовим компонентом дошкільної освіти та Державним стандартом початкової освіти» педагогічні працівники склали інтелектуальні картки «Наступність та перспективність», які акцентували увагу на компонентах наступності та шляхах забезпечення плавного переходу від дошкільного до шкільного життя.

Багато питань останнім часом виникає у вчителів із забезпеченням відповідного рівня знань дітей в умовах впровадження в роботу закладу дошкільної освіти освітньої програми «Я у Світі». З цією метою було проведено психолого-педагогічні консилиуми спрямовані на вивчення та аналізування стану адаптації першокласників – випускників ЗДО та готовності дітей старшого

дошкільного віку до навчання у ліцеї. Окрім того, деякі питання моніторингу успішності навчання першокласників – випускників ЗДО були винесені на засідання «круглого столу», в результаті були акцентовані спільні проблеми, зокрема недостатній рівень розвитку мовленнєвої компетентності дітей та форми роботи спрямовані на покращення рівня досягнень дошкільнят.

Ми відчуваємо постійний двосторонній зв'язок – на початку навчального року спілкуємося з педагогічними працівниками, шукаємо способи вирішення поставлених педагогічних задач задля забезпечення високого рівня готовності дошкільників до навчання у ліцеї. Починаючи з листопада відбувається взаємовідвідування занять – вихователі старшої групи запрошують до себе на заняття вчителів початкової ланки, а вчителі проводять відкриті уроки відповідно вимог Нової української школи для вихователів дітей старшого дошкільного віку. Така взаємодія дає можливість визначити, яка дитина і в чому саме потребує допомоги, і відповідно вихователі можуть визначити, які саме поради надати батькам.

Не менш тісною взаємодією є співпраця практичного психолога з батьками. Впродовж року проводиться анкетування батьків та моніторингові дослідження рівня готовності дошкільників до шкільного життя. За результатами надаються індивідуальні консультації батькам вихованців.

Підсумовуючи зауважимо, що на жаль, не завжди вихователі закладу дошкільної освіти розуміють завдання перспективності і посправжньому готують дітей до подолання труднощів, які їм можуть зустрітися в початковій школі, а вчителі початкових класів не завжди добре знають вимоги до занять в ЗДО. Завдання наступності мають розв'язуватися одночасно з обох сторін, бо лише за таких умов можна досягти успіху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Київ, 2012
2. Богуш А.М. Наступність, перспективність, спадкоємність – складові неперервної освіти // Дошкільне виховання. 2001. №11. С. 11-12.
3. Коменский Я. А. / Коменский Я. А. // Велика дидактика під редакцією з біографічним нарисом і примітками проф. А. А. Красновського. Видавництво «Радянська школа» – Київ, 1940. – Т. 1. – 4, с. 120-121.; 4, с. 133-146.
4. Концепція «Нова українська школа». URL.: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 30.03.2020).
5. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / упорядники: Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова та ін. Київ. 2016. 40 с. URL.: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.04.2020).
6. Рожок Т., Харматова В. Забезпечення наступності між дошкільним навчальним закладом і початковою школою // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012. №8. С. 43-46.
7. Русова С. Ф. У дитячому садку / С. Ф. Русова // Вибрані педагогічні тво-ри. – Київ, 1996. – С. 185-202.
8. Степанова Т. М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії ро-звитку вітчизняної дошкільної педагогіки; методологія, теорія, практика (кінець XIX-XX століття): монографія. – Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 424 с.
9. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – Київ : Рад. школа, 1981. – 382 с.
10. Наступність між дошкільною та початковою освітою | Міністерство освіти і науки України (mon.gov.ua)